

Mil ans de literatura occitana

Millenària, la literatura occitana es la mai anciana d'Euròpa.

Visquèt gaireben tre son espelison una edat d'aur de dos sègles (XII e XIII), trencada per l'annexion a la França de sa zòna d'origina, aprèp la Crosada Albigea.

Los poètas d'aquel periòde, los trobadors, a l'encòp autors e compositors, foguèron en Euròpa los « inventors » de l'amor idealizat e de la poèsia rimada.

A partir de son fundador, Guilhèm IX d'Aquitània, comte de Peitiers, puèi de Jaufre Rudel, poèta de l'amor de luènh, e de Marcarbrun, critic de la « fin' amor », aquela poesia agandís lèu una perfeccion classica amb Bernat de Ventador. Dos genres màgers la constituïsson : la cançon, totjorn d'amor, e lo sirventés, poèma polemic illustrat per Bertrand de Bòrn, grand senhor lemosin.

Amb la Crosada, lo sirventés, cant de colèra e de revòlta, sovent satiric, suplanta la cançon. Pèire Cardenal es la granda votz indignada aquel sègle XIII. L'istòria de la literatura occitana s'articula donc entre una edat d'aur e la languison d'aquela edat d'aur.

Aprèp dos autres sègles de relativa decadéncia, va conéisser en efiech pendent cinc cents ans, fins a uèi, al mens tres periòdes successius de renaissença en reaccion al descreis de sa lenga : pèrda de prestigi social, desaparicion de l'usatge oficial, esparpalhament dialectal, oblit de la tradicion grafica, escafament de la consciéncia unitària.

La primièra renaissença, dicha barròca, se debana en tres moments sus cent ans, de las Guèrras de Religion a l'aveniment de Loís XIV, amb dos fogals, un gascon amb Pèir de Garròs, autor d'eglògas virgilianas e modèrnas, l'autre provençal amb Belaud de la Belaudièra, dels sonets epicurians e petrarquizants. Mas la figura màger del periòde es a Tolosa, a la debuta del sègle XVII : es Pèire Godolin autor del *Ramelet mondin*.

Aquela temptativa renaissentista s'aganís pendent lo periòde del classicisme. L'abat Joan-Baptista Fabre de Montpelhièr domina lo sègle seguent per sas doas comèdias, son conte enigmatic *Joan-l'an-pres* e sas parodias borlescas.

Aprèp la Revolucion, l'occitan pareis condemnat per l'istòria e lo sentit de l'unitat nacionala. En reaccion, lo sègle XIX produetz un moviment larg de renaissença, inorganizada dins la primièra part del sègle amb los « trobaires » (Jansemin, La Fara-Alais, Victòr Gelu...), centrada puèi a l'entorn de Mistral e d'Aubanel que fondèron lo « Felibritge ». De *Mirèio* al diccionari monumental qu'es lo *Tresor dóu Felibrige*, Frederic Mistral domina la segonda part del sègle XIX. Obten lo prèmi Nobel en 1904.

Lo Felibritge s'expandís sus totes los païses d'òc e se perlonga al sègle XX, amb d'òbras bèlas coma las de Josèp d'Arbaud (*La bèstio dóu Vacarés*), de Valèri Bernard (*Bagatóni*) ou de Miquèu Camelat (*Belina*). Mas las capitadas literàrias empachan pas la reculada progressiva de la lenga.

Entre las doas guèrras, una nòva generacion (Ismaël Girard, Carles Camprós, la revista ÒC) amòda un vam novèl de renaissença sul modèl catalan : serà l'occitanisme. Max Roqueta i pòrta pèira activament per son òbra e son accion. Loís Alibèrt publica sa *Gramatica occitana*, qu'acaba la normalizacion « classica » iniciada per Prosper Estieu e Antonin Perbòsc a la debuta del sègle.

L'endeman de la Segonda Guèrra Mondiala, la creacion de l'Institut d'Estudis Occitans, a l'iniciativa de Max Roqueta e Renat Nelli, torna aviar aquela dinamica que se perlonga encara e que sa consciéncia mai nauta demòra l'òbra de Robèrt Lafont, militant, scientific e escrivan d'una poténcia sens egala. Lo desvolopament de la pròsa romanesca manifèsta aquela volontat de recuperar totes los usatges literaris de la lenga, tròp de temps limitada a la poèsia. Las pròsas de *Verd Paradís* de Max Roqueta en Lengadòc, las seguidas poèticas del Gascon Bernat Manciet (*L'Entarrement a Sabres*), de la Lemosina Marcèla Delpastre (*Saumes Pagans, Paraulas per questa terra*) o del Provençal Max-Philippe Delavouët (cinc tòms de *Poèmas*) celèbran la beutat del mond e sa tragica absurditat, en marge de tota mòda poètica.

Los escrivans occitans d'ara (ne citar un obligariá a los dire totes), contunhaires d'aquel passat millenari, an eiretat d'una situacion inedicha, inconeguda de las autras literaturas, que lor ofrís un astre paradoxal de creacion liura e originala.

Jean-Claude Forêt.